

KIELET ESIIN! Monikielisyys Suomen vahvuudeksi

Konesäätiö 27.5.2015/Björn Sundell

Filosofi ja kirjailija Bertrand Russell sanoi, hyvin vapaasti kääntäen: Enemmistöt varmistavat muuttumattomuuden. Edistys ja muutos on mahdollinen vain vähemmistöjen avulla. Hän ajatteli erilaisia vähemmistöjä jotka tavalla tai toisella poikkeavat valtavirrasta ja ovat siten toisinajattelijoita. Kiinnostava ajatus minun mielestäni – minä kun olen suomenruotsalainen.

Vähemmistöjen ongelma, jota Russell ei huomionnut, on kuitenkin usein se, etteivät ne näy. Ne ovat näkymättömiä kaupungin vilskeessä tai yhteiskunnallisessa keskustelussa, joka käydään enemmistön kielellä. Tai sitten vähemmistöt näkyvät ikävissä tilanteissa: somalit ovat väkivaltaisia. Romanit varastelevat. Muslimit alistavat naisensa. Suomenruotsalaiset uskovat olevansa muita parempia. Näin ennakkoluulot vahvistuvat jonkin yksittäisen esimerkin kautta.

Lisäksi pienet ovat harvoin kiinnostavia isojen näkökulmasta. Eiväthän viisitoistavuotiaat koululaiset paljoakaan välitä siitä, mitä kaksitoistavuotiaat koulukaverit puuhaavat. Enemmistö on harvoin kiinnostunut vähemmistön elämästä, kun taas vähemmistö joutuu pakostakin seuraamaan mitä enemmistö tekee.

Teoriassa kaikki on hyvin

Vaikkakin meillä on suomenruotsalaisten kannalta aivan erinomainen lainsäädäntö, joka takaa yhtäläiset oikeudet, todellisuus on toisenlainen. En voi asioida kaupassa ruotsiksi, koska ruotsia harvoin osataan. En voi kertoa lääkärille vaivoistani, koska harva lääkäri osaa ruotsia niin hyvin, että tällaista keskustelua voitaisiin käydä ruotsiksi. Eli käytännössä elän suomeksi.

Uskon, että kaikille vähemmistöille näkymättömyys - tai myönteisen näkyvyyden puute - on ongelma.

Jos ajatellaan esimerkiksi televisiota, suomenruotsalainen julkkis näkyy vain ja vasta kun hän puhuu suomea. Carl Haglund muuttuu näkyväksi, todelliseksi, vasta kun hän kertoo asiansa esimerkiksi pohjoismaisesta puolustusyhteistyöstä suomen kielellä. Baba Lybeck näkyy vasta kun hän vetää Uutisvuotoa suomeksi. Ja Kjell Westö, tällä hetkellä tunnetuin suomenruotsalainen kirjailija, alkoi näkyä vasta kun hänen kirjansa käännettiin suomeksi.

Toisinpäin on tietenkin toisin. Eli vähemmistön on pakko tutustua enemmistön kulttuuriin ja vallanpitäjiin enemmistön kielellä. Matti Vanhanen oli aikoinaan tuttu pääministeri meille kaikille, vaikkei hän juuri koskaan puhunut ruotsia.

Miten sitten näkyy suomenruotsalaisuus katukuvassa tässä virallisesti kaksikielisessä Suomen kaksikielisessä pääkaupungissa? Lähinnä kaksikielisissä kadunkilvissä ja metroasemien kaksikielisyydessä. Hakaniemi – Hagnäs. Sörnäinen-Sörnäs. Muuten kaksikielisyys näkyy valitettavasti lähinnä vellovassa keskustelussa koulujen pakoruotsin tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta. Sitten meillä on tietenkin myös Strömsö, tämä monille tuttu TV-ohjelma, jossa ruotsinkieliset elävät sulassa sovussa ja harrastelevat kivoja asioita – TV-sarja, joka on jopa luonut sanonnan siitä, että jokin sujuu kuin Strömsössä. Hyvä näin, mutta tämä idylli ei oikein kuvasta todellisuutta.

Vähemmistö muodostaa kulttuurin kulttuurin sisällä. Ajatelkaa kahta ympyrää. Iso suomenkielinen, sen sisällä pieni ruotsinkielinen. Tai vaikkapa pieni venäjänkielinen tai virolainen. Pienestä ympyrästä näkee ulos isoon. Mutta isosta ei näy sisälle pieneen.

Tai näkyy, jos aitoa tahtoa kurkistamiseen riittää.

Meidän kaikkien pitäisi näkyä

Mitä sitten voidaan tehdä asioiden parantamiseksi, enkä nyt puhu pelkästään ruotsinkielisten puolesta, vaan yritän huomioda erilaisia täällä asuvia vähemmistöjen edustajia – tataareja, juutalaisia, venäläisiä, virolaisia, ruotsalaisia...

Ensinnäkin: Me olemme kaikki olleet mukana rakentamassa Suomenmaata. Jotkut kauemmin, jotkut vähemmän aikaa. Tämä on tärkeää pitää mielessä kun vietetään Suomen satavuotisjuhlaa vuonna 2017. Ja varsinkin kun tuotetaan esitysmateriaalia juhluvuotta varten. Jokaisella kansakunnalla on oma kertomuksensa, narratiivinsa, jossa kerrotaan, miten maata on rakennettu, miten vapautta on puolustettu, miten yhteistä hyvää on edistetty. Tässä myytit yhdistyvät faktaan. Tällöin on hyvä muistaa, ettei mikään maa, ei myöskään Suomi, ole ollut tai ole homogeeninen. Kansa koostuu monenlaisista ryhmittymistä, myös vähemmistöistä, joiden panos pitää näyttää tässä kansakunnan kertomuksessa.

Ja toiseksi, kun katsotaan tulevaisuuteen, Suomen tulevaisuutta rakentamassa olemme kaikki, ja tämän pitäisi myös näkyä kun pohditaan kriisiytyvän Suomen nostamista suosta. Meitä kaikkia tarvitaan, meitä kaikkia on houkuteltava mukaan; suomalainen insinööri, venäläinen lääkäri, virolainen sähköasentaja, turkkilainen kokki, suomenruotsalainen huonoa suomea puhuva närpiöläinen kurkkuviljelijä. Suomi nousee kun kaikki tunnemme, että meitä arvostetaan.

Ja kolmanneksi: Näkyvyys. Tarvitsemme julkisuudessa näkyviä erikielisiä ja taustaltaan erilaisia ihmisiä: Asiantuntijoina, jotka kommentoivat tärkeitä tapahtumia. Tai uutistoimittajina, viihdealan jukkiksina tai eri alojen ammattilaisina. Myönteisissä yhteyksissä näkyviä ihmisiä. Tällä hetkellä julkisuuden näyttäminen ei ole kovin kirjava.

Vastuu tästä ei tietenkään ole pelkästään enemmistön. Vähemmistön edustaja pärjää parhaiten yhteiskunnassa jos hän on itse avoin ja myös utelias oppimaan miten enemmistö toimii, elää, viihtyy ja työskentelee. Ja kun hän itse hakee kontaktia. Vähemmistöjen suuri kiusaus on käpertyä omaan turvalliseen lähipiiriinsä ja pysytellä siinä. Tämä koske myös joitakin suomenruotsalaisia. Eikä itseensä käpertyminen ole kenellekään eduksi.

Joten siitä vaan, KIELET ESIIN! Monikielisyys Suomen vahvuudeksi!

Björn Sundell on ajatushautomo Magman tutkimusvastaava

